

Häckfågelinventering

Hjälmsätra, Stockholms stad, 2023

Miljöbild från inventeringsområdet.

På uppdrag av:
AB Stockholmshem

Kontaktperson:
Emilia Lindrot
emilia.lindrot@stockholmshem.se

Uppdraget:
Projektledare: Edwin Sahlin
Författare: Edwin Sahlin
Fältinventerare: Caroline Kling, Björn Sjögren, Edwin Sahlin
Kvalitetssäkring: Mova Hebert
Callunas interna projektkod: ESN0011

Calluna AB:
Linköpings slott
582 28 Linköping
Org.nr: 556575-0675
Växel: +46 13-12 25 75
www.calluna.se

Rapporten citeras enligt följande: Sahlin, E. (2023). Häckfågelinventering – Hjälmsätra, Bromma, Stockholms stad, 2023. Calluna AB.

Foton: © Calluna AB om inget annat anges.

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Uppdrag och syfte.....	4
Häckande fåglar i Sverige.....	4
Artskydd avseende fågel.....	4
Metod	6
Häckfågelinventering	6
Resultat	7
Kartor	8
Sammanställning arter från fågelinventeringen.....	9
Artportalen	10
Diskussion	10
Livsmiljö för fåglar.....	10
Miljöbilder från området	11
Referenser	13
Bilagor	14
Bilaga 1. Tabell över häckningskriterier	14

Sammanfattning

Calluna AB har 2023 på uppdrag av AB Stockholms hem utfört en häckfågelinventering vid Hjälmstätra i Stockholms stad, med bakgrund av detaljplanering i området.

Totalt observerades 19 fågelarter som bedömdes häcka (kriterier från möjlig till säker häckning) vid inventeringsområdet. Av de 19 fågelarterna hör sex av dessa till de så kallade prioriterade fågelarterna:

- Björktrast (NT)
- Fiskmåsa (NT)
- Gråsparv (50%)
- Grönfink (EN)
- Kråka (NT)
- Svartvit flugsnappare (NT).

En prioriterad fågelart uppfyller minst ett av följande kriterier; 1) rödlistad, 2) minskande trend $\geq 50\%$ sedan 1980, 3) upptagen i bilaga 1 till fågeldirektivet (2009/147/EG), se (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2022) (Förordningsmotiv, Fm 2022:5 s. 4).

Området sticker inte ut på något unikt sätt ornitologiskt, utan livsmiljöerna här återfinns i närområdet och i Stockholmstrakten i stort. Inventeringsområdet består av ett grönstråk mellan befintlig bebyggelse, stråket domineras av blandskog och en relativt orörd skogsmiljö. I anslutning till inventeringsområdet ligger öppna gräsmattor, vilket ger området karaktär av en park, omgiven av mer opåverkad vegetation. I närområdet ligger bebyggelse, vägar, idrottsplats mm. Utanför inventeringsområdet fortsätter skogsstråket utmed Eksättravägen, stråket som alltså utgör en stor del av inventeringsområdet.

Strukturer inom inventeringsområdet som är gynnsamma för flera fågelarter, är buskar, grova träd, hålträd, som ger skydd och boplatser, samt död ved som är rik på föda. Även fågelholkar finns uppsatta i området som ger värde för hålhäckande arter.

Björktrast och grönfink är två rödlistade arter som typiskt trivs i denna typ av halvöppen skogsmiljö med lövinslag där det också finns närhet till öppnare miljöer som gräsmarker.

Grönstråket på platsen bidrar genom att binda samman naturmiljöer och skapar en bättre s.k. konnektivitet i området, vilket gynnar bland annat fåglar.

Inventeringsområdet bedöms inte vara en viktig rastplats för fåglar, då området saknar sådana kvaliteter, men enstaka strukturer som t.ex. bärande träd ger värde för rastande och övervintrande trastar.

Bakgrund

Uppdrag och syfte

Calluna AB har på uppdrag av AB Stockholmshem utfört en häckfågelinventering vid Hjärmsätra i Stockholms stad 2023. Bakgrund för inventering är detaljplanering i området.

Häckfågelinventeringens syfte är att konstatera vilka fågelarter som förekommer och hur de nyttjar området. Kunskapen är tänkt att användas i planering och genomförande av åtgärder så att nödvändig hänsyn tas till fågelfaunan.

Häckande fåglar i Sverige

I Sverige häckar cirka 250 fågelarter regelbundet. Förutom dessa tillkommer årligen ett antal mer eller mindre vanligt förekommande tillfälliga besökare. I EU:s fågeldirektivs bilaga 1 (2009/147/EC) upptas 66 av de svenska häckfågellarna, vilket innebär att de arterna anses särskilt viktiga samt att särskilda skyddsområden ska utpekade för dem.

På den svenska rödlistan finns 116 fågelarter upptagna, varav 61 bedöms vara hotade och ha en sämre status än kategorin *NT Nära hotad* (SLU Artdatabanken, 2020). Rödlistningen innebär inte något formellt skydd utan fungerar som en riktlinje som beskriver artens risk att dö ut. Det finns även rödlistningar på till exempel internationell nivå (IUCN) där en arts population i dess helhet bedöms.

RÖDLISTADE ARTER

Rödlistningen visar risken att en art dör ut. Bedömningen görs bl.a. genom att jämföra artens populationsstorlek, populationsförändring, utbredning samt grad av habitatfragmentering mot en uppsättning kriterier.

Som **rödlistad** benämns de arter som uppfyller kriterierna för någon av kategorierna:

- Nationellt utdöd (RE)
- Akut hotad (CR)
- Starkt hotad (EN)
- Sårbar (VU)
- Nära hotad (NT)
- Kunskapsbrist (DD)

Som **hotad** benämns de rödlistade arter som kategoriseras som antingen CR, EN eller VU.

Rödlistningsangivelser i denna utredning följer den senaste rödlistan från Artdatabanken.

Artskydd avseende fågel

Enligt 4 § artskyddsförordningen (2007:845) är alla vilda fåglar skyddade. Artskyddsförordningen är en förbuds­lagstiftning, den är strikt och dispens­möjligheterna är mycket begränsade. Genom artskyddsförordningen har en väsentlig del av bestämmelserna gällande skydd av arter i EU:s fågeldirektiv (2009/147/EG) och art- och habitatdirektiv (1992/43/EEG) genomförts i svensk lagstiftning.

Artskyddsförordningen är att betrakta som en precisering av 2 kap. miljöbalken (MÖD 2013:13) och för att leva upp till bland annat lokaliseringsprincipen är det viktigt att fridlysta, skyddade, arter utreds tidigt i prövningsprocesser. Utlöses förbud enligt artskyddsförordningen, och dispens inte kan medges, förhindrar det verksamheten från att genomföras (Naturvårdsverket, 2023).

Med den ändring av artskyddsförordningen som trädde i kraft den 1 oktober 2022 särskiljs skyddet av fåglar från övriga djur. Fridlysningen innebär att det bland annat är förbjudet att avsiktligt döda fåglar och att avsiktligt störa fåglar, särskilt under uppfödning- och häckningsperioder, om inte störningen saknar betydelse för att bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller för att återupprätta populationen till den nivån. En åtgärd är avsiktlig om en verksamhetsutövare känner till att en åtgärd eller en verksamhet kan döda eller störa fåglar på ett otillåtet sätt (Naturvårdsverket, 2023). Om syftet med en åtgärd eller verksamhet inte är att avsiktligt fånga eller döda fåglar gäller inte förbuden på individnivå utan först om det finns risk att populationen inte kan upprätthållas (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2022).

NATURVÅRDSVERKETS REKOMMENDATION GÄLLANDE PRIORITERING AV FÅGELARTER

Alla vilt förekommande fågelarter är skyddade enligt 4 § artskyddsförordningen.

Naturvårdsverkets vägledning säger dock att följande arter bör prioriteras även om alla fågelarter omfattas:

- Arter markerade med B i artskyddsförordningens bilaga 1 (betyder att de är upptagna i bilaga 1 till EU:s fågeldirektiv).
- Rödlistade arter.
- Arter vars populationer har minskat med 50 % eller mer sedan 1980.

Data om populationstrender är hämtat från den lista på fåglar som Sverige i den s.k. artikel 12 rapporteringen för fågeldirektivet, har rapporterat till EU. Rapportering av fågeldirektivet görs vart sjätte år, den senaste rapportering skedde den 31 juli 2019 och där gjordes en trenduträkning för perioden 1980–2018. Eionet är hemsidan där alla data som Sverige rapporterade 2019 enligt fågeldirektivet finns publicerade.

Metod

Häckfågelinventering

Fågelinventeringen utfördes genom en variant av linjetaxering där inventeringsområdet genomströvades med korta stopp (punkttaxering), så att hela området täcktes in.

Häckfågelinventering kan även kallas Atlasinventering (se s 23, Sveriges Ornitologisk Förening 2007).

Besöken genomfördes tidigt på morgonen och under väderförhållanden som varken störde inventerarens observationsförmåga eller väsentligt påverkade fåglarnas aktivitet, d.v.s. ingen inventering gjordes vid stark blåst eller ihållande regn. Inventeringsarter var alla arter som observerades med häckningskriterier. Alla observationer registrerades (med typ av aktivitet, se bilaga 1) i inventeringsverktyget (Fieldmaps för ArcGIS) på smartphone. När samtliga fältbesök var klara, gjordes en förenklad revirkartering vid vilken antalet revir bedömdes (utifrån förekomst, typ av aktivitet och även hänsyn till föredragen biotop). De punkter man ser i kartan innebär inte nödvändigtvis att arten har sin boplats just där, utan det visualiserar snarare en subjektivt viktad mittpunkt utifrån var arten observerats och har sin föredragna biotop.

Inventeringarna utfördes vid sex inventeringstillfällen under morgontid. Calluna bedömer att antalet fältbesök är tillräckligt för inventeringsområdet och arterna som förekommer här (skulle kunna antas förekomma här). Besöken fördelades under häckningssäsongen 2023, se tabell 1 nedan. Inventerare var erfarna fågelskådare Björn Sjögren, Caroline Kling och Edwin Sahlin.

Det bedömdes på plats inte finnas något behov av att inventera området kvälls/natttid efter nattaktiva fåglar som nattskär, sumphöns, ugglor och nattsångare. Habitatet är inte lämpligt för att de känsligare (de man skulle eftersöka i så fall) av dessa arter skulle återfinnas på häckplats vid inventeringsområdet.

Tabell 1. Datum för fältbesöken.

2023-03-23	Björn Sjögren
2023-04-11	Caroline Kling
2023-04-19	Edwin Sahlin
2023-05-02	Caroline Kling
2023-05-22	Caroline Kling
2023-06-08	Caroline Kling

Resultat

Totalt observerades 19 fågelarter under inventeringen som bedömdes häcka (kriterier från möjlig till säker häckning) vid inventeringsområdet. Av de 19 fågelarterna hör sex av dessa till de så kallade prioriterade fågelarterna:

- Björktrast (NT)
- Fiskmåsa (NT)
- Gråsparv (50%)
- Grönfink (EN)
- Kråka (NT)
- Svartvit flugsnappare (NT).

Förkortningarna inom parentes bakom artnamnen beskriver på vilket sätt arten är prioriterad, 50% refererar till en kraftigt minskande trend sedan 1980, FD är en art som är upptagen i bilaga 1 till Fågeldirektivet, och de övriga förkortningarna är olika rödlistningskategorier, se faktaruta i bakgrunden.

De fem arterna som listas nedan är inte med i tabell eller kartor då de bedömdes höra till häckplats utanför inventeringsområdet, t.ex. sträckande över området.

- Duvhök sågs förbiflygande över området, och bedöms inte vara direkt knuten till utredningsområdet, inget boträd noterades vilket borde ha upptäckts under fältbesöken om det fanns här. Hjälmstätra ingår sannolikt i ett födosöksrevir för duvhök i ett lite större närområde. Fodosöksmiljöer är inte begränsande för arten i Stockholmsområdet, utan snarare lämpliga boplatser.
- Tornseglare sågs födosökande över området. Arten är inte direkt knuten till naturmiljön i inventeringsområdet då arten lever mer eller mindre hela sitt liv i lufrummet och födosöker över stora ytor, både i naturmiljö och urbana landskap. Inga boplatser sågs inom inventeringsområdet. I urbana miljöer har ofta tornseglaren sina boplatser i håligheter i byggnader, inte sällan under tak.
- Korp noterades med två individer som flög över området vid ett tillfälle, arten bedöms inte direkt vara knuten till livsmiljön vid inventeringsområdet.
- Rödvingetrast sågs i området vid fältbesöket 19/4, bedömning är att de tre individer som sågs tillsammans var rastande individer, som den här tiden på året i stora antal sträcker norrut förbi dessa breddgrader.
- Taltrast sågs också i området endast under fältbesöket den 19/4, troligen också rastande (bedöms som sådan), både rödvingetrast och taltrast både rastar och sträcker inte sällan tillsammans, vilket antagligen var fallet här.

Kartor

Figur 1. Karta med bedömda revir för prioriterade arter (rödlistade, $\geq 50\%$ minskning 1980-2018, bilaga 1 fågeldirektivet). Kartmarkeringarna motsvarar platser där fåglar bedömts ha revir, exempelvis där en fågelart observerats sjunga eller på andra sätt kunnat knytas till platsen.

Figur 2. Övriga arter.

Sammanställning arter från fågelinventeringen

Tabell 2. Fågelarter i bokstavsordning som noterades under inventeringen och bedöms häcka i inventeringsområdet. Prioriterade arter i röd text. 50% = negativ trend, $\geq 50\%$ populationsnedgång perioden 1980–2018. Rödlistade arter utgår från 2020 års bedömning. FD = Fågeldirektivet, hänvisar till arter markerade med B i bilaga 1 till Artskyddsförordningen.

Art	Högsta häckningskriterium	Bedömt antal revir	Kommentar
Björktrast (NT)	Säker häckning (18)	5–6	Ses ruvande på två olika boplatser, de två västligaste revirpunkterna (varav den ena ligger strax utanför inventeringsområdet, därav 5–6 revir). Även parning noteras i området, och det är mycket aktivitet av arten generellt i området, inte förvånande då livsmiljön är mycket lämplig för björktrast.
Blåmes	Säker häckning (20)	3	En bebodd mesholk i den sydvästra delen av området. Observeras även revirhävdande på flera ställen, uppskattningsvis tre revir.
Bofink	Trolig häckning (5)	3	
Fiskmåsa (NT)	Säker häckning (18)	1	En fiskmåsa ruvar på bo på ett tak i anslutning till området, se revirpunkt.
Gråsparv (50%)	Möjlig häckning (2)	1	Observeras vid besöket 1/6 i buskage i västra delen, där den födosöker och "tjattrar". Har förmodligen boplatser utanför inventeringsområdet, troligen i håligheter i byggnader, men nyttjar området för födosökande. Mer sällan häckar arten i buskage och häckar, sådana förekommer dock i området.
Grönfink (EN)	Trolig häckning (5)	2	Revirhävdar aktivt i området, minst två revir i inventeringsområdet, ett tredje revir väster om inventeringsområdet.
Koltrast	Trolig häckning (5)	3	
Kråka (NT)	Trolig häckning (5)	1	Observeras vid tre tillfällen, inga tydliga tecken var boplatser är belägen, kan likväl finnas boträd utanför inventeringsområdet. Skulle det finnas inom inventeringsområdet bör det ha kunnat noteras under besöken genom mer aktivitet från arten.
Nötväcka	Trolig häckning (5)	1	Spridda obsar i inventeringsområdet, troligtvis ett och samma revir.
Pilfink	Möjlig häckning (3)	1	
Ringduva	Trolig häckning (18)	3	
Rödhake	Trolig häckning (5)	2	
Skata	Trolig häckning (10)	2	
Steglits	Möjlig häckning (3)	1	Hörs sjungande vid ett besök, 22/5.
Stenknäck	Möjlig häckning (2)	1	En observation, sitter och lockar från ett träd centralt i området, 2/5.
Större hackspett	Möjlig häckning (3)	1	Trummar i området, 19/4 och 2/5.
Svarthätta	Möjlig häckning (3)	1	
Svartvit flugsnappare (NT)	Möjlig häckning (3)	1	Observeras sjungande vid ett av fältbesöken, 1/6.

Art	Högsta häckningskriterium	Bedömt antal revir	Kommentar
Talgoxe	Trolig häckning (5)	4	

Artportalen

En sökning i Artportalen gjordes efter fåglar under perioden 2000–2023 vid inventeringsområdet som avgränsning. Sökkriterier var vidare rödlistade arter eller arter upptagna i bilaga 1 till fågeldirektivet, och fynd med möjlig, trolig eller säkerställd reproduktion.

Sökningen gav inga sökträffar.

Diskussion

Livsmiljö för fåglar

Området sticker inte ut på något unikt sätt ornitologiskt, utan livsmiljöerna här återfinns i närområdet och i Stockholmstrakten i stort. Inventeringsområdet är ett grönstråk mellan befintlig bebyggelse och domineras av blandskog och en relativt orörd skogsmiljö. I anslutning till inventeringsområdet ligger öppna gräsmattor, vilket ger området karaktär av en park men omgiven av mer opåverkad vegetation och skogsmiljö. I närområdet ligger bebyggelse, vägar, idrottsplats mm. Utanför inventeringsområdet fortsätter skogsstråket utmed Eksättravägen, stråket som även är del i inventeringsområdet.

Strukturer inom inventeringsområdet som är gynnsamma för flera fågelarter, är buskar, grova träd, hålträd (under NVI noterades två hålträd, ID 6 och 8, med mindre håligheter), som ger skydd och boplatser, död ved som är rik på föda. Även fågelholkar finns uppsatta i området som ger värde för hålhäckande arter, som svartvit flugsnappare, talgoxe och blåmes. Björktrast och grönfink är två rödlistade arter som typiskt trivs i denna typ av halvöppen skogsmiljö med lövinslag där det också finns närhet till öppnare miljöer som gräsmarker.

Grönstråket på platsen bidrar genom att binda samman naturmiljöer och skapar en bättre s.k. konnektivitet i området, vilket gynnar bland annat fåglar.

Inventeringsområdet bedöms inte vara en viktig rastplats för fåglar, då området saknar sådana kvaliteter, men enstaka strukturer som t.ex. bärande träd kan ge värde för rastande och övervintrande trastar exempelvis.

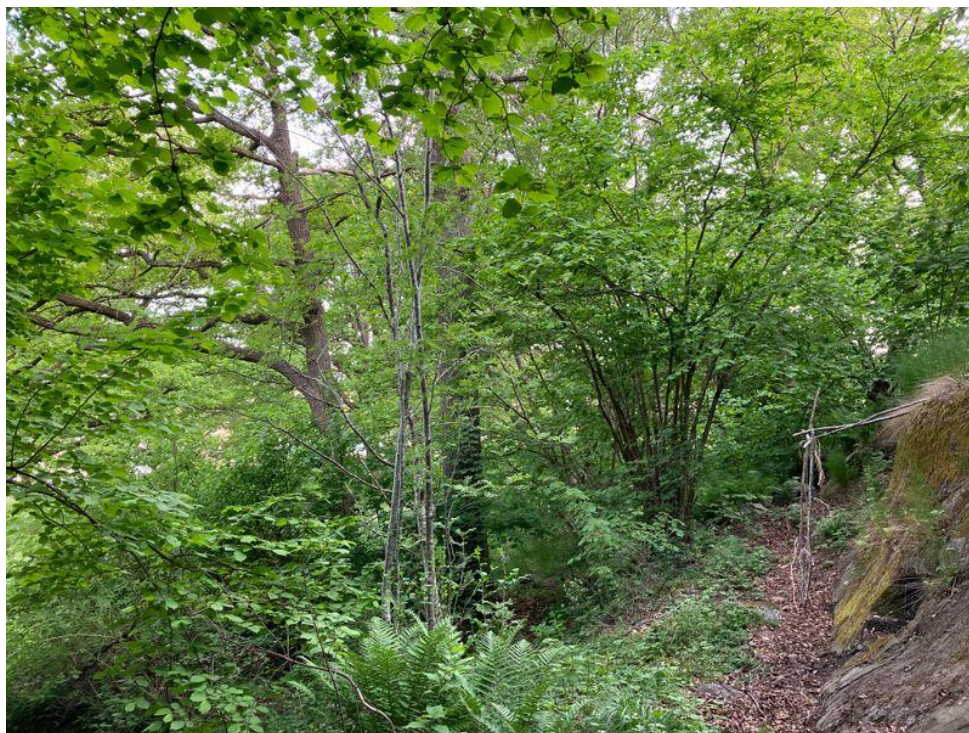
Miljöbilder från området

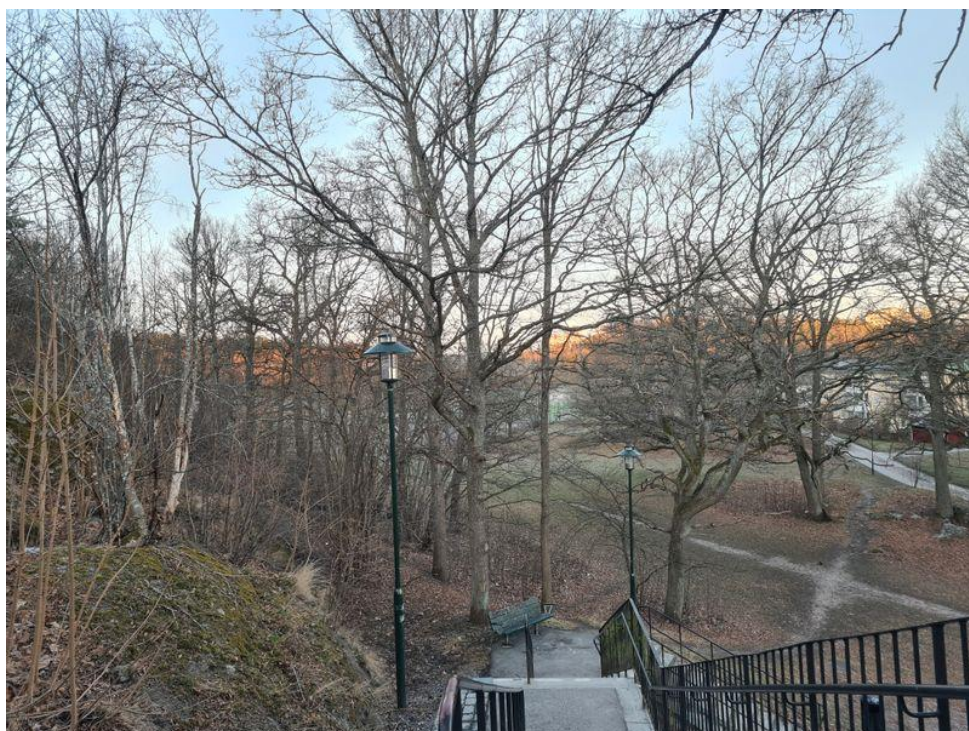
Figur 3. Norra delen av inventeringsområdet, grönstråk mellan befintlig bebyggelse, bl.a. några grova aspar som ses i bilden.

Figur 4. En död stående tall i centrala delen av inventeringsområdet, ganska nära Eksättravägen. Här noterades ofta fåglar som födosöker, trummar eller på andra sätt hävdade sina revir.

Figur 5. Platsvis lummig miljö, mycket snår och buskar för fåglar att få skydd för sig själva och sina bon.

Figur 6. Sydvästra delen, flera ekar som ger prägel på miljön, strax utanför inventeringsområdet längre bort i bilden, ansluter en parkmiljö med gräsmattor som t.ex. björktrastarna i området använder för födosökande.

Referenser

Birdlife Sverige (2022). *Program för fågelskydd och naturvård. Version 2022-02-12.*

Naturvårdsverket (2009). *Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 och 2. Handbok 2009:2 och 2009:3.* ISBN 978-91-620-0160-5 och 978-91-620-0161-2.

Naturvårdsverket (2022). *Ny vägledning – tolkning av förändringar i artskyddsförordningen – fridlysning fåglar i samband med skogsbruk.* Diariennr Nv-04718-22
<https://www.naturvardsverket.se/globalassets/media/dokument/vagledning/nv-vagledning-tolkning-av-forandringar-i-artskyddsforordningen-fridlysning-faglar-i-samband-med-skogsbruk.pdf>

Naturvårdsverket (2023). *Artskyddshandboken och vägledning om artskydd.* [online] Tillgänglig:
<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/arter-och-artskydd/artskyddshandboken-och-vagledning-om-artskydd>.

SLU Artdatabanken (2020). *Rödlistade arter i Sverige 2020.* SLU, Uppsala.

SLU Artdatabanken (2022). *Artfakta – naturvård.* SLU, Uppsala.

Svensk fågeltaxering (2021). *Svenska fågelindikatorer (utdrag ur Årsrapporten för 2021).* LU, Lund.

Sveriges Ornitologiska Förening (2007). *Ny vår för fågelinventeringar - en översikt av de vanligaste metoderna för att inventera fåglar.* ISBN 91-88124-36-3

Webbsidor

Eionet där all data som Sverige rapporterade enligt fågeldirektivet 2019 finns publicerad. Täcker perioden 1980-2018 (mest aktuella) <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/report?period=3&country=SE>

Bilagor

Bilaga 1. Tabell över häckningskriterier

<i>Möjlig häckning</i>	<i>Säker häckning</i>
1. Obs under häckningstid	11. Avledningsbeteende, adult spelar skadad
2. Obs under häckningstid och i lämplig biotop	12. Använt bo påträffat
3. Sjungande hane eller andra häckläten	13. Nyligen flygga ungar eller dunungar (borymmare)
4. Par i lämplig biotop	14. Adult in/ut från bo på sätt som visar att boet är bebott
<i>Trolig häckning</i>	15. Adult med ekskremetsäckar
5. Permanent revir (>2 dagar)	16. Adult med föda till ungar
6. Spel, lekar, parning	17. Äggskal påträffade
7. Besök vid sannolik boplats	18. Bo där adult setts ruvande
8. Adult upprörd, varnande på grund av ägg eller ungar i närheten	19. Bo där ungar hörts
9. Adult med ruvfläckar	20. Bo där ägg eller ungar setts
10. Bobygge, utgrävning eller uthackande	